

Vántsza Judit

A romániai magyar könyvtári szaksajtó vázlatos története

Bevezetés

Egy szakmán belüli közösségnek – jelen esetben a romániai magyar könyvtárosoknak – fejlődéséről, előrehaladásáról, tudományos kommunikációjáról, eredményeiről, és munkásságáról mindeddig nem volt egy átfogó leírás, összefoglalás. Erre a gyűjtőmunkára vállalkoztam 2005-ben, amelynek eredményeként kell megszületnie a *Romániai magyar közkönyvtárügy 1945 után* című disszertációnak. Jelen írás egy szelete ennek a kutatásnak – ezért vázlatos –, és itt nem fogom részletezni azokat a tudománytörténeti, könyvtártörténeti nézeteket, amelyek az egyes időszakokra jellemzőek voltak a romániai magyar könyvtárügyben.

A romániai magyar könyvtári szaksajtó múltjának feltárása nem kis nehézséget okoz, hiszen a Kuszálík-féle sajtótörténeti bibliográfiában¹, a Művelődésben², a Romániai Magyar Irodalmi Lexikonban³ és a Magyar Könyvszemlében⁴ megjelenő bibliográfiai hivatkozások több éves eltérést mutatnak az egyes lapok indulását, megjelenési gyakoriságát tekintve. A gyűjtőmunkát nehezítette, hogy az 1945 után megjelenő lapok közül egyetlen könyvtári szakfolyóirat sem állta ki az idők viszontagságait, és nem tudott folyamatos megjelenést biztosítani évtizedeken keresztül, mint ahogy a magyarországi könyvtári szaklapok közül a *Magyar Könyvszemle* (1876–), vagy a *Könyvtári Figyelő* (1955–) megtehetette. Ezt a hiányt próbálta pótolni a *Művelődés*, amely hol rovatként, hol mellékletként próbálta felkarolni a romániai könyvtárügyet.

A folyóiratok feldolgozásának egyik nehézsége, hogy még mindig vannak olyan lapszámok, amelyek lelőhelye ismeretlen, csak a Kuszálík-féle bibliográfiákból lehet tudni valamikori valós létezésükről. Értelemszerűen mindezek tartalma sem kerülhetett feldolgozásra, tehát a kutatás e témában még nem zárult le. Amire ez az írás vállalkozik az, hogy átfogó képet kapjunk azokról a kiadványokról, amelyek a szakma hírnökei szerepét kívánták betölteni 1945 után a romániai magyar könyvtárosok körében.

Könyvtárosok Tájékoztatója (1950-1965)

Az első romániai magyar könyvtári szaklap (1950. aug./szept. 1. évf. 1. szám – 1965. okt./dec. 9. évf. 4. szám), amelynek első száma 1950-ben jelent meg Bukarestben.

¹ Kuszálík Péter: Erdélyi hírlapok és folyóiratok 1940–1989. Bp. 1996. Teleki László Alapítvány Közép-Európa Intézet

² Szabó Zsolt: Egy szakma és egy (könyvtáros) folyóirat fél évszázados kalandja. A Könyvtárosok Tájékoztatójától a Könyvesházig. = Művelődés 2007. febr., 28–29.

³ Könyvtári Szemle. Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. III. Bukarest. 1994. Kriterion Könyvkiadó. 235.

⁴ Csorba Csaba: Tizenötéves magyar nyelvű könyvtári folyóirat Romániában. = Magyar Könyvszemle 1972.1-2., 142-143.

1953 februárjáig havonta jelent meg, ezután 1957-ig szünetelt. 1957-től új évfolyamszámozással – ez volt a félreértések forrása⁵ –, negyedévenként jelent meg folyamatosan 1965-ig. Indulásakor a Román Népköztársaság Minisztertanácsa mellett működő Kulturális Intézmények Bizottsága jelentette meg a III. évfolyam 2. számig, majd 1957-től az Oktatás- és Művelődésügyi Minisztérium indította újra, végül 1962-től a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság lapjaként jelent meg. A román nyelvű *Călăuza Bibliotecarului*⁶ című könyvtári szaklap társlapjaként adták ki⁷, de ennek ellenére a román nyelvű lap havonta, míg a *Könyvtárosok Tájékoztatója* negyedévente jelent meg. Hogy név szerint kik szerkesztették a *Könyvtárosok Tájékoztatóját* nem lehet tudni, ugyanis egyetlen név sincs erre vonatkozóan feltüntetve a lapokon, mindössze két évfolyam lapszámaiban (1963-1964) tüntetik fel a külső munkatársak neveit. A román nyelvű *Călăuza Bibliotecarului* lapszámain sem tüntették fel a szerkesztők neveit, mindössze annyit tudunk meg, hogy egy bizottság megbízása alapján jelent meg⁸. Ez a bizottság a *Könyvtárosok Tájékoztatójának* impresszuma szerint a már említett Kulturális Intézmények Bizottsága volt.

Az első lapszámban Bányai László, a Nagy Nemzetgyűlés Elnöki Tanácsának tagja ír vezércikket⁹, melyben bemutatja az induló lap célkitűzéseit, feladatait. A propaganda hangvételű írásban ismerteti a könyvtárak feladatait, melyek meg kell könnyítsék az ideológiai, technikai és irodalmi könyvterjesztést. Mindezek mellett azonban fontos információkat kapunk az akkori könyvtárügy mindennapjairól, terveiről.

Ami a jelenlegi könyvtári cikkekből hiányzik, az akkor nem hiányzott egyetlen lapszámból sem, ez a kritikai hangvétel egy-egy könyvtár/könyvtáros tevékenységével kapcsolatos. Mindezt akkor ösztönzéseként könyvelték el, és tettek arról, hogy mielőbb bemutathassák a pozitív változást is. Erre vonatkozóan már az első lapszámban felhívást olvashatunk a „Szerkesztőségi üzenet” című cikkben: „...a könyvtárosok tevékenységét a bírálat és önbírálat szellemében elemezve, lapunk hozzájárul munkájuk ösztönzéséhez és megjavítására irányuló törekvéseihez.”¹⁰

Az 1950-es évek elején nagyon sok könyvtáralapításról számolnak be a lapban. Éppen ezért a Kulturális Intézmények Bizottsága feladatul tűzte ki az új könyvtárosok ezreinek irányítását, beavatását, a könyvtári munka alapjaiba. Ez a könyvtárosi had építette ki tulajdonképpen a közkönyvtárak hálózatát Romániában. A lap jelentős szerepet töltött be a könyvtárak egységes szervezési és gazdálkodási szabályzatának bevezetésében, az olvasószolgálat új módszereinek (pl. szabadpolcos rendszer bevezetése) körvonalázásában. Számba vette a könyvtárosok sikereit, örömeit, nehézségeit, tapogatózásait, tájékoztatta a közvéleményt a könyvtárak fejlődéséről. A nagy könyvtárak tapasztaltabb munkatársai a lapon keresztül segítették a könyvtárosok új közösségének szakmai képzését, ahogyan vállvetve dolgoztak velük az új könyvtári

⁵ Szabó Zsolt: i.m. (2. jegyzet) 2007. febr., 28–29.

⁶ *Călăuza Bibliotecarului* (1948-1965), havonta megjelenő, román nyelvű, országos könyvtári szakfolyóirat.

⁷ Kuszálík Péter: i. m. (1. jegyz.) 1996., 348. cikkely, 120.

⁸ „Apare sub îndrumarea unui comitet”. = *Călăuza bibliotecarului* 1948/1.

⁹ Bányai László: *A Könyvtárosok Tájékoztatója magyar nyelvű kiadása elé.* = *Könyvtárosok Tájékoztatója* 1950/1. 1-3.

¹⁰ Szerkesztőségi üzenetek. = *Könyvtárosok Tájékoztatója* 1950/1. 32.

hálózatok megteremtésén¹¹. Ez az időszak nagyon fontos szerepet játszik a közkönyvtárügy elindulásában. A lelkesedés is nagy volt, hisz egy új intézményhálózat alapjait rakták le akkoriban. Hogy ez mennyire hatott ki a szakmai sajtó fejlődésére, bizonyítja a *Könyvtárosok Tájékoztatójának* szerepét átvevő *Könyvtári Szemle*, melynek első számában a szerkesztők megindokolják nemcsak a névváltozást, hanem a tartalmi változást/fejlődést: „A könyvtári hálózat mennyiségi növekedésének a befejeztével, a módszertani vezetőszervek arcélének és a szakmai képzésnek különböző szinten történő kialakulásával létrejöttek a feltételei, hogy lapunk arcéle, felépítése a jelen követelményeikhez igazodjék.”¹²

Könyvtári Szemle (1966-1973)

A román nyelvű szaksajtó a *Căluza Bibliotecarului* 1966-tól *Revista Bibliotecilor* név alatt jelenet meg. Társlap révén a *Könyvtárosok Tájékoztatójának* utódja a *Könyvtári Szemle* lett, amely szintén Bukarestben jelent meg 1966. jan./márc. (10. évf. 1.sz.) – 1973. okt./dec. (17. évf. 4. sz.) között. Az első években a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság adta ki, 1971-ben a 3. számtól a Szociális Művelődési és Nevelési Tanács vette át e feladatot. A lap negyedévente jelent meg.¹³

Induláskor a *Könyvtári Szemle* feladatául tűzte ki:

- A könyvtári tevékenység különböző vonatkozásait a fejlett tapasztalatok alapos elemzésével vesse fel, hogy mozgósítsa a könyvtárosokat a Román Kommunista Párt IX. kongresszusán megszabott gazdasági és kulturális feladatok teljesítésére.
- Megkülönböztetett figyelmet szánunk a nép kulturális felemelkedését legközvetlenebbül szolgáló állami közkönyvtárak és szakszervezeti könyvtárak problémáira; elmélyültebben fognak foglalkozni az iskolai, a tudományos és a speciális könyvtárakkal. A szerkesztőség arra törekszik, hogy a lap az összes könyvtár sajtószervévé váljon, megfelelően tükrözzék tevékenységüket, a haladást kívánják támogatni a könyvtárszervezés terén, továbbá a fejlett munkamódszereket és a könyvtárközi együttműködést.
- A *Könyvtári Szemle* serkenteni fogja az olvasószolgálat, a könyvpropaganda, a gyűjteményszervezés, a könyvtári gazdálkodás és felszerelés mélyreható kutatását a kor könyvtártudományának szintjén; összegezni fogja a fejlett tapasztalatot a munka valamennyi vonatkozásában, és – szoros együttműködésben a módszertani szervekkel – cselekvően fogja előmozdítani gyakorlati alkalmazásukat. A román könyvtártudomány haladó hagyományainak tanulmányozásával és értékesítésével, a hazai könyvtárak fejlett tapasztalatainak általánosításával egyidejűleg a lap igyekszik olvasói elé tárni a külföldi könyvtártudomány és könyvtári gyakorlat eredményeit.¹⁴

A lap életébe gyökeres változást az 1971-es év hozott, amikor a román lap főszerkesztője – egyúttal a magyar nyelvű társlapé is – a nagyváradi származású Ștefan

¹¹ Feltételezhető: a *Könyvtárosok Tájékoztatója* cikkeinek szerzői a nagyobb könyvtárak szakemberei közül kerültek ki.

¹² *Könyvtári Szemle*. = *Könyvtári Szemle* 1966. 1. sz. 1.

¹³ Kuszálík Péter: i. m. (1. jegyz.) 1996., 347. cikk., 120.

¹⁴ *Könyvtári Szemle*., i. h. (12. jegyz.)

Gruia¹⁵ lett. Nemcsak a magyar nyelvnek, de a magyar művelődés legkülönbözőbb vonatkozásainak és a magyar irodalomnak is kiváló ismerője és kedvelője volt. Alkalmazta Balogh József (1931-2006) költő-újságírót, akinek Kijevben szerzett újságíró diplomája és lelkesedése jó ajánló levélnek számított a könyvtárosok magyar nyelvű folyóiratának felfuttatására. Lapszerkesztőként egy ideig szabadon érvényesíthette (érvényesítette is!) bibliológiai koncepcióit, neve szerepelt az impresszumban is. A következő három évben a *Könyvtári Szemle* a csak szigorúan szakmabeliekhez tartozás szűk kereteit áttörve a legnépesebb olvasóközönség érdeklődési körébe vágó művelődés- és irodalomtörténeti népszerűsítő-tájékoztató jellegű írásokkal hívta fel magára a figyelmet.¹⁶ Jakó Zsigmond történész, Vita Zsigmond, Kántor Lajos irodalomtörténészek, Binder Pál, Ritoók János művelődéstörténészek, Forró László író, Szilágyi Domokos költő álltak a könyvtárügy szolgálatában írásaikkal. Mindez elsősorban a költő, publicista, műfordító és művelődésszervező Balogh József fáradhatatlan szervezőmunkájának, kapcsolati tőkéjének köszönhetően. A *Könyvtári Szemle* valamennyi frissen megjelent számának ismertetését rendszeresen közölte a romániai magyar sajtó, sőt a budapesti testvérnap, a *Könyvtáros* is elismeréssel írt róla: „(...) A 15. évfolyamában járó folyóirat az idén formájában is, tartalmában is megújult. Modern külsőt kapott és változatos, gazdag illusztrációs anyagot közöl. (...) A romániai magyar sajtóban igen kedvező visszhangot kapott a megújult folyóirat, amely méltán válik népszerű segítőjévé a romániai magyar könyvtárosoknak.”¹⁷

Egy másik magyarországi rangos folyóirat, a *Magyar Könyvszemle* is bemutatja olvasóinak a *Könyvtári Szemlét*: „...A folyóiratot nálunk sem igen ismerik, kurrens szakbibliográfiák nem dolgozzák fel cikkeit. Mivel nem elsősorban tudományos folyóirat, a közművelődési könyvtárakra vonatkozó részről a *Könyvtáros* feladata lenne a rendszeres referálás, hogy ezzel is csökkentsék közművelődési könyvtárosaink nemzetiségi magyar viszonylatban elképesztő járatlanságát”¹⁸

Amint olvashattunk a lapnak 1966-ban más célkitűzései voltak, mint amit az 1970-es évek elején képviselt. Hogy erről az útról miért tértek le, nem lehet tudni. Talán azt hitték a szerkesztők, hogy azáltal, hogy kilépnek a szakmaiság kereteiből, nagyobb lesz a lap iránt az érdeklődés, többféle téma több olvasót fog vonzani. Azonban az akkoriban megjelenő írásokból pontosan kitűnik, hogy a lap iránt nem igazán volt érdeklődés. Néhányan azonban próbálták népszerűsíteni, nem sok sikerrel. Znorovszky Attila (1943-1989) népművelő, újságíró azt írja a lapról: „Amolyan szürke kisegérnek néztem, hazai magyar nyelvű sajtótermékeink satnya mostohatestvéreinek. (...) Amikor lapozgatni kezdtem, döbbsentem rá, hogy méltatlan az ismeretlenségre (...) több figyelmet érdemel (...) a lap messze túllép azon, hogy csupán a könyvtárosok hideg-rideg tájékoztatója legyen. (...) Változatos anyaga nemcsak a hivatásos irodalmár, hanem az egyszerű olvasó számára is érdekfeszítő. (...) Miért zárkoznak el még a könyvtárak is az előfizetéstől?”¹⁹

¹⁵ Könyvtárosok Tájékoztatója 1953/januári lapszámban Ő írja a vezércikket amelyből kiderül, hogy a Kulturális Intézmények Bizottsága Könyvtár Igazgatóságának igazgatója.

¹⁶ Szabó Zsolt: i.m. (2. jegyz.) 2007. febr., 28–29.

¹⁷ Könyvtáros 1971/11. 655p.

¹⁸ Csorba Csaba: i.m. (4. jegyz.) 1972/1-2. 142-143.

¹⁹ Znorovszky Attila: Újjászületett folyóirat. = Igaz Szó 1971/5. 792.

Talán ezzel a néhány gondolattal Znorovszky Attila akarva-akaratlan rá is tapintott a lényegre, hogy miért volt ilyen keresetlen a lap. Ha színvonalas, csak a könyvtárosok számára megjelentetett szaklap lett volna – még akkor is, ha a szakmán kívüliek „hideg-rideg” lapnak tartják –, amely valóban a tanulást, tájékoztatást szolgálja, nem kellett volna kevesellni az előfizetők számát a könyvtárosok körében. A lap megpróbált a művelődéstörténet, irodalomtudomány irányába lépni, és nyitni a nagy olvasóközönség felé is, akiket ez a kavalkád nem igazán nyugtázott le, a szakmabeliek pedig továbbra is a színvonalas szaksajtót áhították. Mészáros József meg is fogalmazta mindezt *A Hét*-ben: „...közleményeinek nagyobbik hányada mégis a legnépesebb olvasóközönség érdeklődési körébe vágó művelődés- és irodalomtörténeti népszerűsítő-tájékoztató jellegű írás.”²⁰ Mindezek után nem csoda, ha a lap példányszáma az 500-at alig érte el, majd 1974-ben megszűnt.

1974-től a *Művelődés*²¹ című közművelődési folyóirat negyedéves mellékleteként *Könyvtár* cím alatt jelent meg egy könyvtárosoknak szóló lap, amely majd rovatá lefokozva a *Művelődés*-ben jelentkező háromhavonta. Mielőtt továbblépnék a *Könyvtár* című lap ismertetésével, nézzük meg, milyen szerepet töltött be a *Művelődés* a könyvtárak életében.

Művelődési Útmutató (1948-1956)

A *Művelődés* elődje a *Művelődési Útmutató* volt. A lapot – amint az alcímében is írja – a kultúrházak számára adták ki Bukarestben 1948. július (1. évf. 1. sz.) – 1956. április (9. évf. 4. sz.) között havonta. 1948. július-szeptember között a munkásság és a dolgozó földművesség számára és szempontjából feldolgozott időszzerű politikai és művelődési kérdésekről tájékoztatót. 1948. augusztus – 1950. április között a Művészet- és Tájékoztatásügyi (1949. júliustól Művészetügyi) Minisztérium felügyelete alatt jelent meg; 1951.február-december között a Kulturális Intézmények Bizottságának folyóirataként a tömegkultúra irányítására szánták. 1950-től kiadta a Román Népköztársaság Minisztertanácsa mellett működő Kulturális Intézmények Bizottsága; 1953 decemberétől a Művelődésügyi Minisztérium kulturális intézmények vezérigazgatósága; 1956 áprilisában a Művelődésügyi Minisztérium.²² A lapon nincs feltüntetve a szerkesztőség neve. Tartalmát tekintve elsősorban a széles kulturális tevékenységek bemutatására volt hivatott, de a Művelődési Házakban szervezett olvasókörokről és könyvtáralapítási kezdeményezésekről is rendszeresen tudósítottak.

Művelődés (1956-)

1956. május (9. évf. 5. sz.) - 1985. december (38. évf. 12.) között a Művelődésügyi Minisztérium (1957 májustól az Oktatás- és Művelődésügyi Minisztérium) adta ki. 1960. januártól az Oktatás és Művelődésügyi Minisztérium és a Román

²⁰ Mészáros József: Szakfolyóirat – a nagyközönségnek. = *A Hét* 1971/21. 4.

²¹ Előbb *Művelődési Útmutató* (1948-1956), majd 1956-tól napjainkig *Művelődés* – közművelődési folyóirat. Megjelenik Kolozsváron.

²² Kuszálik Péter: i. m. (1. jegyz.) 1996., 428. cikk., 135-136.

Népköztársaság Országos Szakszervezeti Tanácsának (1960. májustól Szakszervezeti Központ) havonta megjelenő folyóirata; 1962. szeptembertől a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság; 1971. októbertől a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács folyóirata. 1980. aug./szept. – 1985. decembere közt a Megéneklünk Románia Országos Fesztivál folyóirata, melyet a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács adott ki.²³ A *Művelődés* megjelenése 1985. december (38. évf. 12. sz.) – 1990. január (39. évf. 1. sz.) között szünetelt, helyette a *Cîntarea României* (Megéneklünk Románia) című folyóiratban jelent meg *Műhely* címmel 16 oldalban.²⁴ A romániai magyar szellemi élet mindeneképp számon tartott folyóirat továbbéléséhez bizonyára hozzájárult, hogy az utolsó tíz évfolyam repertóriumát²⁵ 1989-ben közreadta a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára. A repertórium igen jó lehetőséget nyújt azok számára, akik a romániai magyarság kulturális életéről, annak közelmúltjáról vagy régebbi hagyományairól kívánnak tájékozódni. Fontos segédeszköz azonban az egyéb témákban érdeklődők számára is. A lap ugyanis nem csak a különböző művelődési mozgalmakkal (műkedvelő színjátszás, táncház-mozgalom stb.) és intézményekkel (művelődési otthon, könyvtár, múzeum) foglalkozott, hanem teret adott a tudományos közleményeknek is. Ezek a magas színvonalú ismeretterjesztés ürügyén megjelent írások elsősorban a helytörténet, a néprajz, a tudománytörténet kutatói számára jelentenek fontos forrásmunkákat. A repertórium a lapban megjelent cikkeket megjelenésük sorrendjében írja le. Ezt követi a névmutató (amely a cikkek szerzőit sorolja fel), majd az egyéb neveket közlő, a tartalmi feltárás sok szempontú lehetőségeit megvalósító 80 lapos tárgymutató. Ez utóbbiból könnyen kideríthető, hogy tíz év alatt mintegy negyven könyvtári vonatkozású publikáció látott napvilágot a lapban, nem számítva a *Könyvtár* című, jóval korábban megszüntetett mellékletben közölt írásokat.²⁶

A bukaresti szerkesztőség mellett hamarosan megalakult a kolozsvári és csíkszeredai fiókszerkesztőség is (1990. februárja, ill. márciusa). 1991. júliusában a lap életében változás áll be:

- Kolozsvárra költözik a szerkesztőség, az Erdélyi Múzeum-Egyesület főtéri házába;
- Szabó Zsolt személyében új főszerkesztőt neveznek ki;
- Mezei József főszerkesztő-helyettes lesz;
- Gagyai József és Horváth Arany főmunkatárs;
- Kassay Miklós és R. László Ferenc az olvasószerkesztők.

Az indulásnál jelen lévő munkatársak továbbra is teljes létszámban a lap munkatársai: Lévai K. Zsuzsa, Magyar Vincze Enikő, Szóke Magdolna, Lakó Attila, Winter Péter.

A *Művelődés* továbbra is folytatja többirányú tájékoztatását. Hűséggel szolgálja a művelődés iskolai és iskolán kívüli ügyét. Az állandó rovatok, (Vadrózsák, Enciklopédia,

²³ Kuszálík Péter: i. m. (1. jegyz.) 1996., 428. cikk., 135-136.

²⁴ Kuszálík Péter: A romániai magyar sajtó 1989 után. Bp. 2001. Teleki László Alapítvány; Kolozsvár, EME, 511. cikk., 196.

²⁵ Saliga Zsuzsanna (összeáll.): Művelődés 1976-1985. Repertórium. Szeged. 1989. JATE. = URL: <http://muvelodes2.adatbank.transindex.ro/?a=repertoriumrol>

²⁶ Arató Antal: A „Művelődés”-ről és a romániai magyar könyvtárakról. = Könyvtáros 1991. 3. sz., 168-169.

Kórusaink történetéből, Könyvtár²⁷ stb.) biztosítják a folyamatosságot. A maga nemében továbbra is egyedülálló a lap, a témák sokszerűsége, változatossága tekintetében.²⁸ Mindegyik lapszám tartalmaz könyvtárral foglalkozó írásokat, tehát a könyvtárügy is jelentőségének megfelelő helyet kapott a folyóiratban.²⁹ De térjünk vissza a *Művelődés* mellékletére, a „Könyvtár”-ra.

Könyvtár (1974-1985)

A lap tulajdonképpen a megszűnt *Könyvtári Szemle* szerepét vette át. Negyedévenként 32 oldalas terjedelemben jelent meg, előbb, 1974-től, és utóbb, 1985-ig rovatként volt jelen a *Művelődés*ben.

Kitartó küzdelem árán sikerült Balogh Józsefnek kiharcolnia, hogy 1977-től, ha teljes önállóságát nem is nyerhette vissza, de ismét külön fűzött és számozott negyedévi mellékletként jelent meg 1977-1982 között Mezei József szerkesztésében. 1984-től már sötét felhők gyülekeztek a *Művelődés* egén is: a román kulturális forradalom jegyében fogant Megéneklünk Románia fesztivál folyóiratává süllyedt, így vele együtt haldoklott az 1985-ös decemberi, utolsó számig, *Könyvtár* rovatként a *Művelődés*ben. Ettől kezdve a román lap Erdélyben terjesztett példányaiban 8-16 lapnyi irodalminak nevezett, olykor versként tördelt kultúrforradalmi propagandaanyagot közöltek egészen a '89-es decemberi forradalomig.³⁰

Könyvesház (1991-)

1989 után a Művelődési Minisztérium határozatot hozott mind a *Revista bibliotecilor*, mind a *Könyvtár* újraindításáról. Mindkét folyóirat régi gárdája fokozott lelkesedéssel vetette bele magát a lapszerkesztésbe, és 1991-ben Kolozsváron megjelent a *Könyvesház* 1991. (1.évf. 1.sz.) – 1993/1994. (3/4.évf. sz.n.). A következő négy lapszám Sepsiszentgyörgy-Csíkszereda közös kiadásában jelent meg 1996. április (6.évf. 1.sz.) – 1996. december (6.évf. 4.sz.) között, ezt követően majd újra Kolozsváron. Megjelenési gyakoriságát tekintve szinte évente változott:

- 1991-1992: félévenként
- 1993/1994: 1-szer összevont szám
- 1995: szünetelt
- 1996-tól: negyedévente
- 2002-től: 1-szer összevont szám
- 2006-2007: 1-szer összevont szám

Főszerkesztők: Balogh József (1991. 1.sz.), Szabó Zsolt (1991. 2.sz. - 2007).³¹

²⁷ Volt olyan lapszám ahol a Könyvtár rovatcím alatt nem könyvtárral kapcsolatos anyag jelent meg. Pl. *Művelődés* 1976/4. számában

²⁸ Szabó Pálné: *Művelődés 1990-1991. Repertórium* Szeged, 1997. Juhász Gyula Tanárképző Főiskola. (Szakdolgozat)

²⁹ Arató Antal: i. m. (26. jegyz.)

³⁰ Szabó Zsolt: i.m. (2. jegyz.) 2007. febr., 28–29.

³¹ Kuszálík Péter: i. m. (24. jegyz.) 2001., 423. cikk., 177.

„Tudatában vagyunk: nehéz fába vágtuk a fejszét. Csaknem két évtizedes kényszerű szünet után szeretnénk újra könyves folyóirathoz juttatni a romániai magyar művelődési élet valamennyi érdekelt képviselőjét, író, műfordítót, kiadó, grafikusművészt, könyvtárost, könyvterjesztőt, bibliográfust, szakíró, lekipasztort, antikváriust és bibliofilt, fizikai és szellemi dolgozót, fiatal és felnőttet, tehát mindazokat, akiknek létszüksége a könyv és akik igénylik a tájékoztatás immár nélkülözhetetlen, hagyományos és modern eszközét” – írja Balogh József a *Könyvesház* 1999/1-es számában. Az egyik legkitartóbb munkatárs, az ex libris gyűjtő, művészeti és könyves szakíró, bibliográfus Gábor Dénes visszaemlékezése szerint, neki híd szerep jutott osztályrészül, hiszen hosszú évek alatt külső munkatársként egyformán szoros szálakkal kötődött mind a *Művelődés*hez, mind a *Könyvtári Szemlé*hez. Amikor tehát a *Könyvesház* címmel újjáalakult könyvtáros szaklap szerkesztőségébe nyert meghívást, nagy lelkesedéssel fogott hozzá Balogh Józseffel az alapok újbóli lerakásához. Nemcsak rajtuk múlt, hogy a valóság a megálmodottnál halványabbra sikerült, s mire 1991-ben az első *Könyvesház*-szám megjelenhetett, már ismét csak a *Művelődés* mellékleteként, és a negyedévi időszakosságot félévire cserélve állhatott hűségese olvasói elé. A kezdeti eufória után jött a hideg zuhany: az állami nyomdák elzárkóztak a kis példányszámú folyóiratok szedése-nyomása elől. Nem voltak hajlandók az állami kiadókkal szembeni szerződéses kötelezettségeiket sem teljesíteni. Előnyben a nívótlan, magánkézben levő lapok voltak, amelyek tulajdonosai kenőpénzekkel csaptak le a nyomdákra, papírra, ezáltal gyors iramban verték fel a nyomdai előállítás költségeit. De nem kedveztek az irodalmi, művelődési lapoknak, folyóiratoknak az állami lapterjesztő vállalat és a posta sem. A kormányzat gazdaságpolitikája, a papír árának ismételt drágítása, a nyomdai költségek emelése, valamint az életszínvonal csökkenése, a pénz vásárlóerejének felhígulása, a munkanélküliség és a politikai életben tapasztalható szélsőséges törekvések, a közhangulat leromlása semmiképp sem volt kedvező egy újabb, a könyv világával foglalkozó nemzeti folyóirat megjelentetéséhez.³²

A *Művelődés* szerkesztősége úgy határozott, hogy az EMKE (Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület) Könyvtári Szakosztályának segítségét kérve végszükség esetén állami támogatás nélkül is megjelenteti a lapot, mégpedig (kiugorva az 1995-ös évet, de menet közben pótolni szándékozva azt az úrt is) negyedévenkénti periodicitással. „Számítunk ugyanakkor a Romániai Magyar Könyves Céh érdekközösségen alapuló támogatására is. A lap arcélét kicsit újragondolva, a legtöbb törekvésünk, hogy tájékoztatást nyújtsunk a könyvek „fogyasztóinak” az olvasási és könyvbeszerzési lehetőségekről, a könyvtárak életéről. Hírt adunk írói műhelyekről, kiadók, nyomdák és könyvüzletek aktuális helyzetéről. És szeretnénk kitékinteni a Kárpát-medence magyar közösségeinek hasonló problematikájára is, hisz a magyar könyv bárhol születik és él, mindannyiunk érdeklődésének közös tárgya” – írták a szerkesztők.³³

Az egyik legnagyobb gondot a lap tartalmának összeállításában az anyagok begyűjtése okozta. Habár az évente megrendezett Romániai Magyar Könyvtárosok Vándorgyűlésén a lap szerkesztői rendszeresen kérték a könyvtárosokat, hogy küldjenek cikket, beszámolót, tájékoztatót könyvtárukról, tevékenységükről, az anyag nagyon lassan gyűlt, és egyre inkább könyvtári lap helyett művelődési lappá vált. Mikulás Gábor információs tanácsadó úgy jellemezte a lapot, mely által a romániai magyar

³² Balogh József: Kinek épül a Könyvesház? = *Könyvesház* 1991. 1. sz. 1.

³³ Új nekifutás elé. = *Könyvesház* 1996. ápr., 1. sz. 3.

könyvtárügyre is utalt, hogy megfontolandó az értékmegőrzés elé helyezni az értékteremtést, legyen benne jövőre vonatkozó elképzelés, terv, amit be tudna mutatni, és melyre később vissza lehet tekinteni. Sente Ferenc is hasonló gondolatokat fogalmazott meg: „Gondozni kell a lapot! Sok-sok rimánkodás a szerkesztőségnek ’írjanak cikket’, sőt küldjék is el időre.” Továbbá javasolja, hogy „év végére jelentessenek meg egy Könyvesház kalendáriumot, abban elférne mindaz a szellemi kincs, ami a szerkesztők asztalfiókjában rekedt a szűk esztendőben. A megújult lap tartalmában is dicséretes: sok hasznos felvilágosítást tartalmaz az erdélyi könyves vállalkozásokról, törekvéseikről, gondolataikról. A könyvtárakról szóló hírek ’kevesecskék és öregecskék’ – kezdetnek jó, hogy máris vannak Vajdaságból átvett hírek is, de hol a többi magyar vidék? Hol Erdély? Mielőbb meg kell alakulnia a lap körüli levelezői hálózatnak. A Kárpát-medence minden tájáról érkeznek írások könyvekről, könyves eseményekről, könyvtári életéről, olvasóköri működéséről.” Néhány lelkes könyvtárostárssal előfizetőket és hirdetőket szerveznek a *Könyvesháznak*. „Erdélyt és a többi magyar lakta román vidéket rátok hagyjuk. Az EMKE Könyvtári szakosztályában sejtek akkora erőt, hogy lelkesíteni tudjon könyvtárosok mellett tanítókat, papokat, más értelmiségieket, hogy szóljanak és tegyenek a magyar művelődés érdekében azzal, hogy terjesztik a *Könyvesházat*. Szeptemberig fel kellene állnia a lapot szellemileg támogató csoportnak. Lehetséges?”³⁴ A kérdés azóta is nyitott...

Volt közben egy kis átmeneti szünet, amikor előbb még azonos címmel, *Könyvesházként* 1996-ban a csíkszeredai Pro Print, Pallas Akadémia könyvkiadók és a Corvina Könyvesház adta ki a lapot, majd *Könyvjelező* címen 1997-ben folytatták a kéthavonkénti megjelenést³⁵ 1997. jan./febr. (1.évf. 1.sz.) - 1997. máj./jún. (1.évf. 3.sz.) között. Habár sajtótörténeti szempontból úgy jelenítik meg, hogy a *Könyvesház* szerepét vette át, a lapon ez áll: Romániai magyar könyvszemle, a romániai magyar könyvkiadók, könyvkereskedők és könyvbarátok lapja. Felelős szerkesztője Simon Attila. Kiadja: a Corvina Könyvposta Kájoni Kiadója.³⁶ Simon Attilának e lapszám első számában megjelentetett cikke rávilágít arra, hogyan próbálták a lapot mégis életben tartani. A *Művelődés* mellékleteként esetlegesen megjelenő *Könyvesházat* 1996 márciusától Kiss Jenő, az EMKE Könyvtári Szakosztályának elnöke támasztotta fel, s vállalásának megfelelően jelentetett meg 1996-ban 4 számot. Hogy a lap belátható időn ne bukjon meg, a költségeket az EMKE Könyvtári Szakosztálya és a Romániai Magyar Könyves Céh (RMKC) közösen vállalja magára. Előbbi szervezet részéről semmilyen hivatalos állásfoglalás nem született. Az RMKC 1996 végén (elvileg) vállalta egy bizonyos oldalszám (lapszámonként 8 oldal) költségeinek fedezését. A *Művelődés* főszerkesztője Szabó Zsolt a *Könyvesházat* a *Művelődés* laptestébe szerette volna beolvasztani, 16 oldalas terjedelemben. Ugyanakkor felmerült annak a lehetősége is, hogy a lapot egy erős szakmai szereplő adja ki üzleti vállalkozásként. Elsőként a csíkszeredai Corvin Könyvpostája jelentkezett. Erre együttműködési alternatívák születtek, és választás elé állt a lap szerkesztősége: vagy marad minden a régiben, azaz labilis anyagi helyzettel próbálják megjelentetni a lapot; vagy pedig vállalkozásként kezelik; vagy marad a szűk rétegnek szóló tartalom; vagy pedig figyelembe veszik az olvasók igényeit is; vagy 1000-

³⁴ Sente Ferenc: Nyílt levél Kiss Jenő ig. úrnak, ... abból az alkalomból, hogy újjászületett a Könyvesház. = Könyvesház (6.) 1996. júl., 2. sz. 7.

³⁵ Szabó Zsolt: i.m. (2. jegyz.) 2007. febr., 28–29.

³⁶ Kuszálík Péter: i. m. (24. jegyz.) 2001., 424. cikk., 177.

1200 példányban jelenik meg, vagy ennek többszörösére emelik a lapszámot. A Corvina Könyvpostája az utóbbiak mellett döntött. Februártól kéthavi rendszerességgel Csíkszeredától Bukarestig, Aradig, Nagybányáig *Könyvjelző* névvel egy új lap jutott el a könyvbarátokhoz, de amely lapban valószínűleg a '96-os *Könyvesház* megújulásra való törekvéseinek eredményét fedezi fel az olvasó.³⁷

Aztán egy év szünet után 1999-től ismét *Könyvesházként* és ismét a Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesülete különböző pályázatokból nyert támogatásaiból évente két számot, olykor kis késéssel, de megjelentet a *Művelődés* szerkesztőségével együttműködve. „Megpróbálunk lépést tartani a felmerülő újabb igényekkel is. Olvasóink elsősorban a székelyföldi magyar könyvtárosok, visszajelzéseik biztatóak, anyagi létünk bizonytalanságait bizakodással, szervezési újításokkal próbáljuk áthidalni. Amíg lehet, ahogy lehet” – írja a főszerkesztő Szabó Zsolt. A *Könyvesház* küllemében is utal a *Művelődés*hez való tartozására, nemcsak azért, mert alcímszerűen föltünteteti, hogy a *Művelődés* melléklete, de azáltal is, hogy borítójának megtervezője ugyanaz a Deák Ferenc grafikusművész, aki a *Művelődés* megújított címlapját is tervezte.³⁸

A lap további bizonytalan megjelenése, és a friss könyvtári információkhoz való hozzáférés iránti igény egyre jobban elhatalmasodott a romániai magyar könyvtárosok nagy részén.

2003-ban az Illyefalván megtartott vándorgyűlés végén, az egyesületi ügyek megbeszélésén felmerült egy gyakrabban jelentkező könyvtári szaklap megjelenésének igénye. A *Művelődés* mellékleteként megjelenő *Könyvesház* ugyanis a szakmai igényeket csak részben elégíti ki, hisz évente egyszer jelenik meg, ezért inkább könyvtártörténeti írások megjelentetésére alkalmas, ami természetesen továbbra is nagyon fontos. Akkor e kérdés függőben maradt, elsősorban az anyagiak miatt. Sok könyvtárost azonban továbbra is foglalkoztatott a gondolat, hogy egy gyakrabban megjelenő szaksajtója legyen a romániai magyar könyvtárosoknak.

Mivel a könyvtár az információs társadalom egyik alapvető intézménye, elvárható követelmény, hogy munkatársai rendelkezzenek olyan napi információkkal, amely a körülöttünk zajló szakmai, politikai, vagy társadalmi vonatkozású eseményekről adnak hírt. Nagyon fontos a szakmán belüli kommunikáció, bizonyítja ezt az RMKE elektronikus levelezőlistája is, ahol számos kérdést lehet megvitatni. De e két pólus, a *Könyvesház* és az RMKE lista között volt egy szakadék, melyet egy legalább havonta megjelenő könyvtárosi szaklap hidalhatna át. Végül is ez a szakadék egyre kisebbnek látszik azáltal, hogy sikerült létrehozni egy elektronikus hírlevelet, amely ha nem is kimondottan a szakmai tudás és ismeret bővítését tekinti feladatának, de a szakmai előrehaladásban mindenképp jelentős szerepe van.

ReMeK-e-hírlevél (2006. szeptember -)

Mint minden lapnak, ennek is története van. 2006. augusztus 4-én Kézdivásárhelyen maroknyi könyvtáros találkozott a Báró Wesselényi Miklós Városi Könyvtárban, hogy meghallgassa Mikulás Gábor *Bizalomépítés szolgáltatásfejlesztéssel* című előadását. Az ott felvetett témák, valamint azok kapcsán született hozzászólások, és

³⁷ Simon Attila: *Könyvesház*. = *Könyvjelző* 1997. jan.–febr. 3.

³⁸ Szabó Zsolt: i.m. (2. jegyz.) 2007. febr., 28–29.

– nem utolsó sorban – a szünetekben folytatott hasznos információcserék, beszélgetések alkalmával hangzott el többször a javaslat, hogy legyen a könyvtárosoknak egy saját szakmai lapjuk. Mivel legfőbb akadály a pénzforrások hiánya volt, olyan megoldást kellett választani, amely kevés anyagi alapot igényel: az elektronikus formát. Olyan lapot kellett létrehozni, amely elsősorban a könyvtárosokról, könyvtárosoknak szól. Amely tájékoztat a különböző könyvtárakban zajló eseményekről, szakmai rendezvényekről, hasznosítható információt szolgáltatson könyvtáraknak és könyvtárosoknak egyaránt.

Ezen a tanácskozáson felmerült, hogy a lap nyomtatott formában jelenjen meg, hisz nagyon sok könyvtárban – főleg községekben – nincs internet hozzáférés, de amikor az érveket és ellenérveket felsorakoztattuk, anyagiak miatt el kellett vetni az ötletet. Amint utólag megtudtuk, a sepsiszentgyörgyi megyei könyvtár megoldotta, hogy a lap Kovászna megyében eljusson azokba a könyvtárakba is, ahol nincs internet hozzáférés; kinyomtatnak minden lapszámot és elküldik a könyvtárakba.

2006. szeptember 1-jén megjelent az első lapszám *ReMeK-e-hírlap* névvel. A lap két munkatárssal indult: Bákai Magdolna gyergyószentmiklósi és Vántsa Judit kézdívarhelyi könyvtárvezetők vállalták a szerkesztést és a terjesztést. A harmadik lapszámtól a csapat kiegészült még egy szerkesztővel, Kelemen Katalinnal, a Csíkszeredai Megyei Könyvtár könyvtárossal. Több alkalommal jelent meg felhívás az RMKE levelezőlistán is, hogy a lap szerkesztőket keres, de sajnos nem vonzott senkit az önkéntes, szabad időben, bérmentesen végzendő feladat. 2007 októberében a szerkesztőségtől megvált Vántsa Judit (továbbra is besegít a háttér munkákba, főleg a megrendelők toborzásában), így újra két szerkesztője maradt a lapnak 2008 márciusáig, amikortól Tóth-Wagner Anikó és Hubbes László-Attila, a sepsiszentgyörgyi Bod Péter Megyei Könyvtár munkatársaival kiegészült a csapat. A lap egyre népszerűbb – a visszajelzések, és a megrendelések növekedése alapján –, mivel több olyan információt is közöl, amely a közkönyvtárak fejlődését szolgálja. Beszámol a pályázati kiírásokról, a romániai és a magyarországi könyvtáros egyesületek híreiről, rendezvényekről. Mivel a lap szerkesztői székelyföldiek, néhány olvasó hiányolta, hogy a lapban elsősorban székelyföldi könyvtárakról szóló hírek vannak, míg a szórványvidékről szinte semmi. Ezért a szerkesztők több alkalommal is felhívást intéztek az RMKE levelezőlistán keresztül a könyvtárosokhoz, hogy küldjenek híreket, beszámolókat könyvtáraikról, azonban ezeknek a híreknek nagy része továbbra is Székelyföldről érkezik. Ugorjunk vissza néhány gondolat erejéig a lap indulásának körülményeire.

2006 augusztusában a szerkesztők javaslatot kértek a könyvtárosoktól az RMKE levelezőlistán a hírlap nevére, így a hozzászólások alapján jutottak el a *ReMeK-e-hírlap* elnevezéshez, melynek kiemelt betűi a romániai magyar könyvtárosokra utal. 2006 decemberében a lap olvasóinak visszajelzései alapján a szerkesztők úgy döntöttek, hogy a lap nevén változtatni kellene, mivel a hírlevél kifejezés jobban illik, akár tartalmi, akár terjesztési szempontot veszünk figyelembe. Így a 2007. januári lapszám *ReMeK-e-hírlevél* címmel jelent meg. A hírlevél minden hónap első munkanapján jelenik meg, terjesztésére egy levelezőlistát hoztak létre. Ez a lista csak a lap terjesztésére szolgál, hisz a kapcsolattartásra, levelezésre ott az RMKE levelezőlista.

A megjelent lapok archiválása is felmerült, amikor Moldován István 2007 októberében felajánlotta, hogy archiválná a lapszámokat a Magyar Elektronikus Könyvtárban. A hírek nagyon örültek a szerkesztők, hisz nemcsak a régebbi lapszámokhoz lehet hozzáférni, hanem szélesebb olvasói réteg szerezhet tudomást a

romániai magyar könyvtáros társadalomról.³⁹ Jelenleg minden lapszám megtalálható az Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázisban a következő link alatt: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/boritolapuj.phtml?id=01260>

Jelenleg a romániai magyar nyomtatott könyvtári szaksajtó léte bizonytalan. A *Könyvesház* megjelenése kérdéses, hisz a legutolsó 2006-2007-es összevont szám 2008-ban jelent meg, így a 2005-2006-ban írt cikkek csak a történelmet gazdagítják. Amibe most kapaszkodhatunk, az a *ReMeK-e-hírlevél*. Kérdés azonban, hogy kívánják-e a romániai magyar könyvtárosok, vagy szervezetük a belső és külső szakmai nyilvánosságot annyira, hogy ezért intézkedéseket hozzanak, időt és pénzt fordítsanak például elektronikus hír- és dokumentumtár létrehozására, vagy akár nyomtatott szaklapra?

Irodalom:

1. Arató Antal: A „Művelődés”-ről és a romániai magyar könyvtárakról, *Könyvtáros*, 1991. 3. sz., 168-169.
2. Balogh József: *Kinek épül a Könyvesház?*, *Könyvesház*, 1991. 1. sz. 1.
3. Bányai László: *A Könyvtárosok Tájékoztatója magyar nyelvű kiadása elé*, *Könyvtárosok Tájékoztatója*, 1950/1. 1-3.
4. Csorba Csaba: *Tizenöt éves magyar nyelvű könyvtári folyóirat Romániában*, *Magyar Könyvszemle*, 1972.1-2., 142-143.
5. Hegyközi Ilona: *A kurrens tájékozódás eszközei*, *Könyvtárosok kézikönyve*, 5. kötet / Szerk. Horváth Tibor, Papp István. – Osiris Kiadó, Budapest, 2003. – 155-169.
6. *Könyvtári Szemle*. *Könyvtári Szemle*, 1966. 1. sz. 1.
7. *Könyvtári Szemle*. Romániai Magyar Irodalmi Lexikon, III., Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1994, 235p.
8. *Könyvtáros*, 1971/11. 655p.
9. Kuszálík Péter: *Erdélyi hírlapok és folyóiratok 1940–1989*, Teleki László Alapítvány Közép-Európa Intézet, Budapest, 1996. 347., 348., 428. cikkelyek.
10. Kuszálík Péter: *A romániai magyar sajtó 1989 után*, Teleki László Alapítvány, Budapest, 2001.; Kolozsvár, EME, 423., 424., 511. cikkelyek.
11. Mészáros József: *Szakfolyóirat – a nagyközönségnek*, *A Hét*, 1971/21. 4.
12. Saliga Zsuzsanna (összeáll.): *Művelődés 1976-1985*. Repertórium, JATE, Szeged, 1989, URL: <http://muvelodes2.adatbank.transindex.ro/?a=repertoriumrol>
13. Simon Attila: *Könyvesház*, *Könyvjelző*, 1997. jan.–febr., 3.
14. Szabó Pálné: *Művelődés 1990–1991*. Repertórium, Juhász Gyula Tanárképző Főiskola (Szakdolgozat), Szeged, 1997.
15. Szabó Zsolt: *Egy szakma és egy (könyvtáros) folyóirat fél évszázados kalandja*. *A Könyvtárosok Tájékoztatójától a Könyvesházig*, *Művelődés*, 2007. febr., 28–29.
16. Sente Ferenc: *Nyílt levél Kiss Jenő ig. úrnak, ... abból az alkalomból, hogy újjászületett a Könyvesház*, *Könyvesház* (6.), 1996. júl., 2. sz. 7.
17. *Szerkesztőségi üzenetek*, *Könyvtárosok Tájékoztatója*, 1950/1. 32.

³⁹ Vántsa Judit: *ReMeK-e-hírlap*. A romániai magyar könyvtárosok elektronikus hírlevelének bemutatása. = *Könyvesház* 2006–2007.1–2. sz. 48-50.

18. *Új nekifutás elé*, Könyvesház, 1996. ápr., 1. sz. 3.
19. Vántsa Judit: *ReMeK-e-hírlap. A romániai magyar könyvtárosok elektronikus hírlevelének bemutatása*, Könyvesház, 2006–2007. 1–2. sz. 48-50.
20. Znorovszky Attila: *Újjászületett folyóirat*, Igaz Szó, 1971/5. 792.